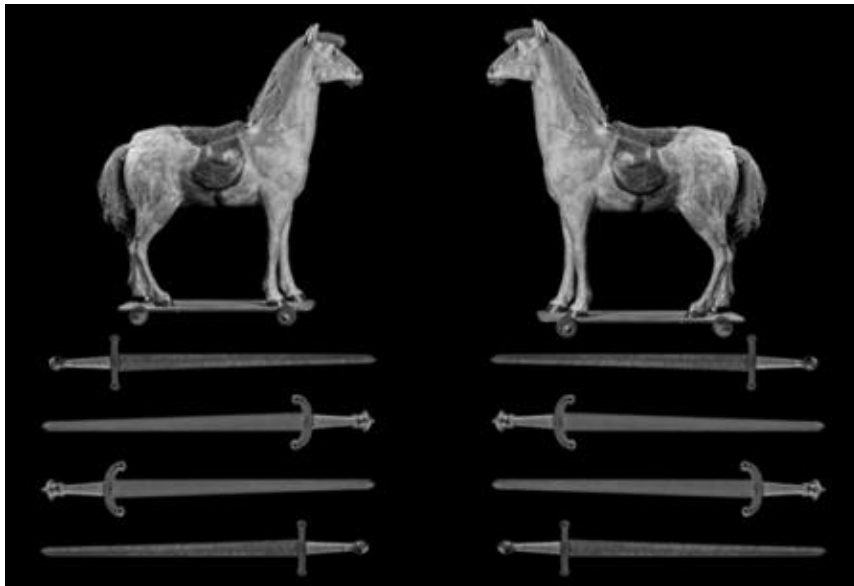

Tirant lo Blanc

Joanot Martorell

Adaptació: Roger Cònsul / Pere Planella

ITNC-Jove Companyia

Sala Tallers

Del 18 de febrer al 29 de març de 2015

Tirant lo Blanc ITNC-Jove Companyia

ITNC

JOVE COMPANYIA
DEL TEATRE NACIONAL

Tirant lo Blanc ITNC-Jove Companyia

Els antecedents

La ITNC-Jove Companyia va néixer la temporada 2013/2014 en complicitat amb l'Institut del Teatre per tal d'investigar i sistematitzar els codis interpretatius d'un actor «clàssic» català. La companyia està formada cada any per una selecció d'alumnes recentment graduats, que assagen un text paradigmàtic de l'epicentre patrimonial de la temporada. Posteriorment, es presenta l'espectacle al Teatre Nacional de Catalunya i arreu del territori.

Temporada 2013/2014

La primera obra que va treballar la Jove Companyia va ser *El Cantador*, de Serafí Pitarra. Subtitulada «Gatada cavalleresca en dos actes, en vers i en català del que ara es parla», es tracta d'una paròdia del drama romàntic *El Trovador* d'Antonio García Gutiérrez, gran èxit del teatre espanyol de 1836 que inspiraria el llibret d'*Il Trovatore* de Giuseppe Verdi. *El Cantador* va ser escrit l'any 1864 en col·laboració amb Pau Bonyegues, pseudònim de Conrad Roure, una altra figura imprescindible per entendre el renaixement teatral i cultural del moment.

Amb *El Cantador*, el TNC i l'Institut del Teatre van unir esforços per crear la ITNC_Jove Companyia, la qual, un cop acabades les representacions al TNC va portar l'espectacle per les biblioteques del Servei de Biblioteques de Catalunya i per espais singulars de les poblacions següents: Tarragona, Vilanova i la Geltrú, Badalona, Reus i Igualada. Aquesta gira d'*El Cantador* també va ser possible gràcies a la participació de la Institució de les Lletres Catalanes. El director d'escena que va conduir els assajos i la gira posterior de l'espectacle va ser Xicu Masó, gran director d'actors que transmeté la pedagogia de la interpretació a aquesta jove companyia.

Temporada 2014/2015

Després de l'experiència del primer any de la ITNC-Jove Companyia, doncs, el Teatre Nacional vol apostar fermament per consolidar aquest projecte de formació acadèmica per a postgraduats de l'Institut del Teatre, amb la voluntat de proporcionar a joves actors noves eines d'especialització que els permetin treballar amb major qualitat i rigor el patrimoni dramàtic del país.

Tirant lo Blanc ITNC-Jove Companyia

Aquesta temporada, la Jove Companyia presentarà una versió teatral de *Tirant lo Blanc*, de Joanot Martorell, amb dramaturgia de Roger Cònsul i Pere Planella, que permetrà un treball poc habitual sobre els nostres escenaris amb la llengua d'un dels textos més complexos i fascinants que ha donat la cultura catalana. Un clàssic extraordinari sobre l'amor pel coneixement i la fascinació pels plaers del món, un monument a la curiositat entesa com a essència de l'individu modern. Les nombroses adaptacions de què ha estat objecte aquesta obra, que pot ser considerada com la primera novel·la moderna europea, demostren el renovat interès que les seves aventures han despertat en les successives generacions que han tingut l'ocasió de descobrir-la.

L'espectacle *Tirant lo Blanc* s'inclourà en el projecte educatiu del TNC i comptarà amb funcions escolars d'entre setmana per tal de fomentar la tasca pedagògica en les arts escèniques i impulsar, així, activitats per als estudiants. També s'oferirà una guia pedagògica sobre l'obra i l'autor per fomentar l'aprofundiment dels coneixements acadèmics dels alumnes i per a tots aquells qui ho desitgin.

El record del model dels grans actors del segle XIX

—Senyora Xirgu, li vull fer una pregunta.

—Digui.

—Per què en el nostre teatre hi ha tanta cantarella? Per què el nostre teatre tendeix a accentuar la ficció d'una manera escandalosa, d'una manera que fa tornar vermell?

—Quan jo era petita, anava de vegades al teatre Romea. Però vaig aconseguir, encara, els últims contraforts del teatre català vuitcentista, que era literalment colossal. Les obres de vegades eren mediocres; les actrius i els actors, de primeríssim ordre —i no vaig veure més que els últims. Aquests actors feien la naturalitat, eliminaven la ficció i parlaven d'una manera tan viva que en lloc de caure en un verisme adotzenat creaven una naturalitat lluminosa i resplendent. Aquells còmics no tenien cantarella. Després vingué el senyor Borràs i la introduí no solament a través del seu treball, sinó a través del treball dels seus admiradors. Borràs implantà la cantarella perquè no fou més que un actor castellà traduït. El teatre castellà que podríem anomenar burgès és un teatre de cantarella. Quan Borràs traduí aquestes maneres, les accentuà naturalment. Parteixi de la idea que la meva significació en el nostre teatre ha estat significar el contrari que el que Borràs ha significat. Però he pogut fer molt poca cosa. De vegades, per no detonar massa, m'hi he hagut d'emmotllar més que menys. La cantarella serà molt difícil de desarrelar. Els actors de la generació que ve potser ho faran —potser. El teatre castellà és un teatre de ficció i de cantarella perquè Madrid és una ciutat tan fictícia. Tothom aspira que el prenguin per més. Borràs portà això a Barcelona i, a Barcelona, s'hi accentuà gràcies a la fatxenderia —petita o grossa—, que en el nostre país és horrible.

Josep Pla

Margarida Xirgu, dins *Retrats de passaport*

Tirant lo Blanc ITNC-Jove Companyia

La versemblança actoral dels nostres clàssics

El principi de versemblança escènica té molt a veure amb la connexió d'un actor amb el seu públic i amb la tradició teatral. Aquest principi de versemblança, la «veritat» escènica, és en bona part cultural, i per això manté una relació força directa amb les tècniques interpretatives que els espectadors poden aplaudir.

A través de les seves retòriques i els seus cànons clàssics, les societats han desenvolupat diferents models interpretatius que són reconeguts com a propis pels seus conciudadans, gràcies, sobretot, al contacte essencial que tenen amb les seves respectives tradicions culturals.

En canvi, la tradició escènica catalana té algunes el·lipsis. Per exemple, la manera de dir el vers dels grans actors catalans de l'últim terç del segle XIX va ser substituïda per altres tècniques prosòdiques que dificultarien la sistematització dels models interpretatius per als quals va ser escrita una part molt important del nostre patrimoni escènic.

Des d'una absoluta modèstia però amb voluntat de rigor, volem impulsar l'exploració de mirades específiques que investiguin algunes tècniques actorals que ens permetin tornar a aquelles partitures teatrals, des d'una voluntat de poder-les servir de la manera més respectuosa possible.

Hi ha textos del nostre patrimoni, com ara les obres de Serafí Pitarra, que demanen unes tècniques actorals específiques, que proposin una versemblança escènica pròpia, diferent de la «veritat» televisiva o cinematogràfica, i per això creiem que serà molt positiu oferir a les noves generacions d'intèrprets la possibilitat d'acostar-s'hi d'alguna manera.

Tirant lo Blanc ITNC-Jove Companyia

Funcionament del projecte

Des de fa uns anys, el Teatre Nacional i l'Institut del Teatre tenen establertes diverses polítiques de col·laboració. Amb el projecte de la ITNC-Jove Companyia s'obre una nova línia de futur.

Cada temporada, un grup de postgraduats de l'Institut del Teatre treballarà en un projecte d'escenificació que es podrà veure posteriorment al TNC i arreu del territori, amb l'objectiu principal d'aprofundir en aspectes tècnics que ajudin a representar d'una forma sistematitzada el repertori teatral català.

Els assajos de l'espectacle (que serà dirigit per un director professional decidit pel Teatre Nacional) s'acompanyaran d'un treball de formació específic en tècniques de cos i veu, incidint especialment en la pronúncia del vers, el qual anirà a càrrec de professorat de l'Institut del Teatre. Alhora, el procés de formació serà complementat per altres sessions puntuals amb diferents professionals de prestigi.

Els alumnes participants rebran per part de l'Institut del Teatre una beca durant tres mesos, que cobreix el període de treball abans de començar les funcions al TNC. El Teatre Nacional assumeix la despesa de producció i el cost de l'exhibició durant el període de funcions.

Es tracta, doncs, d'un projecte eminentment formatiu, que també vol ajudar a difondre el nostre repertori dramàtic des d'una atenció exclusiva i rigorosa sobre el text i el treball interpretatiu.

Teatre Nacional de Catalunya

Tirant lo Blanc ITNC-Jove Companyia

**Diputació
Barcelona**

Institut del Teatre

**Mancomunitat
de Catalunya**

1 9 1 4 2 0 1 4

Presentació del projecte ITNC - Jove Companyia

L'Institut del Teatre i el Teatre Nacional de Catalunya van subscriure un conveni del 13 de febrer de 2013 per a la creació del projecte pedagògic adreçat a graduats/des de l'Escola Superior d'Art Dramàtic de l'Institut del Teatre anomenat ITNC-Jove Companyia.

Aquest projecte pedagògic, a través d'un procés formatiu determinat, permet investigar i crear sota les ordres d'un/a director/a una obra teatral, que posteriorment s'exhibirà al Teatre Nacional de Catalunya i a tot el territori català.

Concretament, el projecte es materialitza en un curs de formació continuada, el Curs de capacitació teòrico-pràctica en repertori teatral català creat per l'Institut del Teatre en complicitat amb el Teatre Nacional de Catalunya, per tal que els graduats en Art Dramàtic iniciïn un procés investigació i sistematització del codi interpretatiu de l'actor al teatre de repertori clàssic català.

Els destinataris d'aquest projecte pedagògic són els Graduats/ades en Títol Superior d'Art Dramàtic de l'Institut del Teatre, de totes les especialitats, de les darreres tres promocions.

El curs té com a objectiu desenvolupar tècniques verbals i corporals adients a diversos corrents del teatre català i trobar eines artístiques per desenvolupar i transformar la tradició escènica catalana. Alhora, el curs s'adreça a fomentar l'esperit integrador dels diversos estils teatrals en l'àmbit teòric, però sobretot en l'àmbit pràctic.

Per aquest motiu pensem que el curs ha de desenvolupar tot el procés d'escenificació habitual en l'àmbit professional: des del sorgiment de la idea fins a la repetició en públic de l'espectacle.

Tirant lo Blanc ITNC-Jove Companyia

Els alumnes un cop hagin desenvolupat el curs, hauran adquirit les competències següents:

1-Dominar les tècniques d'anàlisi del fet teatral específic del repertori clàssic català des de la vessant dramàtica i actoral.

2- Ser capaç de desenvolupar tots els recursos expressius necessaris per desenvolupar la interpretació:

-incorporant les tècniques de moviment i d'expressió corporal

-incorporant les tècniques d'expressió oral (especialment les pròpies de la tradició del repertori)

-incorporant les tècniques d'interpretació adients a l'estil proposat

3-Ser capaç d'interaccionar amb tots els llenguatges que formen part del fet teatral.

4-Saber planificar l'evolució del dia a dia en el procés creador de l'assaig, en funció dels resultats obtinguts i de l'objectiu general del projecte.

5-Ser capaç de mantenir el rigor i la professionalitat en les representacions, adaptant-se a les necessitats de cada actuació i sense perdre la qualitat cap dels elements artístics del projecte.

6-Contribuir amb el seva creativitat a la sensibilització social de la importància del patrimoni cultural i la seva incidència en els diferents àmbits i la seva capacitat de generar valors significatius.

Objectius

Els objectius de la ITNC-Jove Companyia són:

a) Rellegir, redescobrir i exhibir el patrimoni cultural català a través d'una companyia formada per joves graduats/des.

b) Formar a graduats/des de l'Institut del Teatre definint un model estilístic interpretatiu determinat d'acord amb la tradició de l'autor que es treballi.

c) Servir de pont a la professionalització dels graduats de l'Institut del Teatre en totes les seves especialitats, i una oportunitat d'inserció laboral.

d) Crear un muntatge teatral que s'exhibeixi al TNC, i a tot el circuit teatral en català, incloent-hi instituts i universitats.

Tirant lo Blanc ITNC-Jove Companyia

e) Donar a conèixer, a través de l'exhibició, el procés pedagògic i patrimonial a tots els estaments educatius.

f) Comptar amb la participació activa de la companyia en les activitats a l'entorn de l'obra escollida (xerrades, lectures, exposicions, etc.), que girarà al voltant de la figura de l'autor i la seva obra.

Per a la primera edició del Curs, els anys 2013/2014, es va escollir el tema següent: Segle xx. *El Cantador* de Frederic Soler Pitarra i Pau Bonyegues (pseudònim de Conrad Roure).

La convocatòria per a la selecció dels 11 intèrprets, l'ajudant de direcció i dramaturgia i escenografia que van formar part de la ITNC-Jove Companyia es va portar a terme, mitjançant entrevistes i audicions, durant la setmana del 16 al 20 de desembre de 2013.

Es varen presentar seixanta-tres actors i actrius, tres directors/es, dramaturgs/es i una escenògrafa graduats/ades de l'ESAD.

Per a l'edició d'aquesta temporada 2014/2015 s'han escollit 9 intèrprets a través d'audicions que es van fer al Teatre Nacional de Catalunya. També es va seleccionar un ajudant de direcció a través d'una entrevista.

Institut del Teatre de la Diputació de Barcelona

Tirant lo Blanc ITNC-Jove Companyia

Teatres en xarxa està format per 6 equipaments: el Teatre Núria Espert de Sant Andreu de la Barca, el Teatre Municipal Cooperativa de Barberà del Vallès, el Teatre Can Masallera de Sant Boi de Llobregat, el Teatre Despí de Sant Joan Despí, el Teatre Auditori del Mercat Vell de Ripollet i el Teatre Clavé de Tordera.

El 6 equipaments sumen esforços per trobar sinergies que permetin fer un ús més eficient dels recursos socials i econòmics destinats a la promoció cultural i de les arts escèniques.

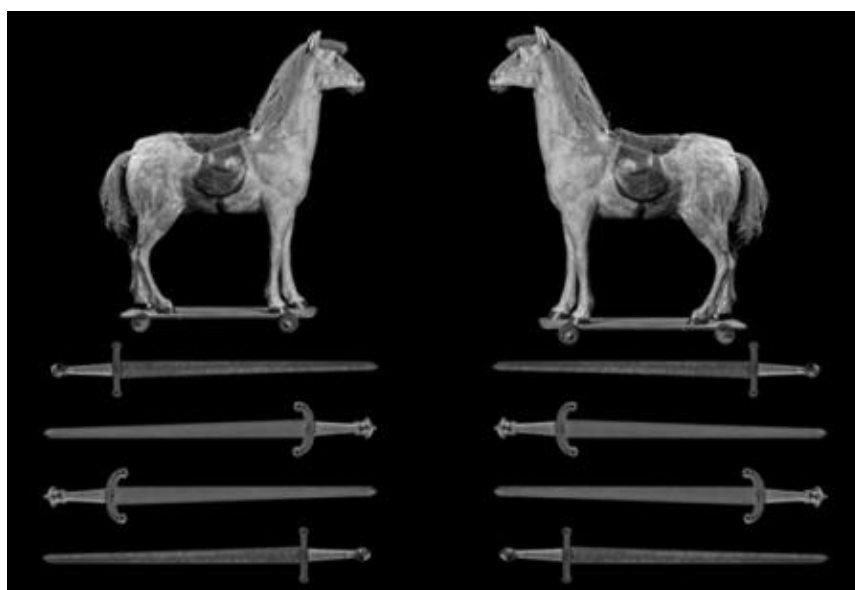
L'objectiu principal de *Teatres en xarxa* és treballar conjuntament de forma permanent per tal de cooperar en la defensa d'interessos per continuar oferint als ciutadans una programació de qualitat. Així, amb aquesta primera coproducció amb el Teatre Nacional de Catalunya, *Teatres en xarxa* portarà la gira de *Tirant lo Blanc* per diversos teatres del territori i s'iniciarà una línia de col·laboració que permetrà que alguns espectacles del TNC es puguin veure arreu del país.

Tirant lo Blanc ITNC-Jove Companyia

Tirant lo Blanc

Joanot Martorell

Adaptació: Roger Cònsul / Pere Planella

Tirant lo Blanc ITNC-Jove Companyia

Informació pràctica

Sala Tallers

Del 18 de febrer al 29 de març de 2015

Horaris:

De dimecres a divendres: 11 h (funció escolar)

Dissabtes: 20 h

Diumenges: 18 h

Edat recomanada:

A partir de 14 anys

Preu:

Tarifa general: 19 €.

Tarifa 50%: 9,50 € (joves de fins a 25 anys, aturats i titulars del Carnet jove).

Tarifa especial: 16 € (Dia de l'espectador, abonats del TNC, +65 anys, grups +10 persones, joves 26-30 anys, discapacitats, famílies nombroses i monoparentals).

Servei educatiu: 9,50 € (tarifa aplicable a les escoles i a les escoles d'adults en les funcions escolars i les de públic en general).

Guia didàctica:

Per a les escoles que assisteixin a les funcions escolars: <http://serveieducatiu.tnc.cat/>

Recull de materials pedagògics: Ferran Dordal i Lalueza

Activitats paral·leles:

En Tirant lo Blanc a Grècia

Òpera bufa /Joan Sales i Joan Altisent / Sala Tallers / 10 de març / Entrada Lliure /
Producció: Teatre Nacional de Catalunya i ESMUC (Escola Superior de Música de Catalunya) amb la col·laboració de la Fundació Victoria de los Ángeles.

Tirant lo Blanc

Després de l'experiència del primer any de la ITNC-Jove Companyia, el TNC vol apostar fermament per consolidar aquest projecte de formació acadèmica per a postgraduats de l'Institut del Teatre, amb la voluntat de proporcionar a joves actors noves eines d'especialització que els permetin treballar amb major qualitat i rigor el nostre patrimoni dramàtic.

Aquesta temporada la Jove Companyia presentarà una versió teatral de *Tirant lo Blanc*, que permetrà un treball poc habitual sobre els nostres escenaris amb la llengua d'un dels textos més complexos i fascinants que ha donat la cultura catalana. Un clàssic extraordinari sobre l'amor pel coneixement i la fascinació pels plaers del món, un monument a la curiositat entesa com a essència de l'individu modern. Les nombroses adaptacions de què ha estat objecte aquesta obra, que pot ser considerada com la primera novel·la moderna europea, demostren el renovat interès que les seves aventures han despertat en les successives generacions que han tingut l'ocasió de descobrir-la.

Sin querer cansarse más en leer libros de caballerías, mandó al ama que tomase todos los grandes, y diese con ellos en el corral. [...] Por tomar muchos juntos se le cayó uno a los pies del barbero, que le tomó gana de ver de quién era, y vio que decía: *Historia del famoso caballero Tirante el Blanco*. Válame Dios dijo el cura, dando una gran voz; ¡que aquí esté Tirante el Blanco! Dádmele acá, compadre, que hago cuenta que he hallado en él un tesoro de contento y una mina de pasatiempos. [...] Dígoos verdad, señor compadre, que por su estilo es este el mejor libro del mundo; aquí comen los caballeros, y duermen y mueren en sus camas, y hacen testamento antes de su muerte, con otras cosas de que todos los demás libros de este género carecen.

Miguel de Cervantes, *El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha*

Tirant lo Blanc ITNC-Jove Companyia

Fitxa artística

Adaptació	Roger Cònsul i Pere Planella
Direcció	Pere Planella
Escenografia	Elisenda Pérez
Vestuari	Maria Albadalejo i Carlota Ricart
Il·luminació	Joaquín Guirado
Ajudant de direcció	Josep Sala

Equip de professors i col·laboradors de l'Institut del Teatre:

Anna Carné	Lluita escènica
Roger Cònsul	Assessor literari
Josep M. Duran	Música original
Roser Güell	Dicció
Núria Llunell	Caracterització
Esther Sabaté	Coreografia

ITNC-Jove Companyia:

Enric Cambray	Tirant lo Blanc
Mar Casas	Diafebus, soldat 1, i pintor
Laura Fité	Plaerdemavida
Laura Pau	Estefania i Duc de Macedònia
Jèssica Pérez	Emperador i mariner

Tirant lo Blanc ITNC-Jove Companyia

Mònica Portillo	Carmesina
Magda Puig	Viuda Reposada i escuder
Lola Sans	Hipòlit i soldat 2
Marta Tricuera	Emperadriu i dona jueva

Construcció de l'escenografia: Germán De Laforé i equips tècnics del TNC.

Realització de vestuari: Goretti Puente

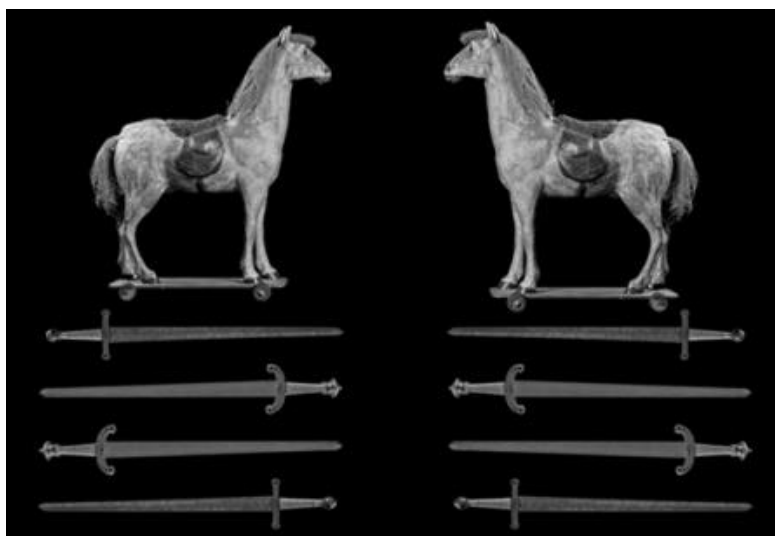
Realització de maquetes: Elisenda Pérez

Realització d'estampats: Maria Albadalejo i Carlota Ricart

Agraïments: Laura Borràs (Institució de les Lletres Catalanes), Vicenç Llorca (Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya), Romi Porredon, Neus Fernández, Esther Barberán, Zitzània Teatre, Focus, ITNC Jove Companyia (promoció 2013/2014)

Producció:

Teatre Nacional de Catalunya, Institut del Teatre de la Diputació de Barcelona i Teatres en xarxa.

Convertir una novel·la del segle xv com el *Tirant* en un text dramàtic per al segle xxi planteja un canvi substancial: l'univers narratiu original s'ha de transformar en acció. I en aquest procés, algunes parts s'enfoquen i d'altres queden desenfocades. Per a nosaltres, el *Tirant* és, sobretot, un cant a la vida en una època complicada: l'època tardomedieval on l'humanisme renaixentista començava a treure el nas.

Tots sabem que la novel·la de Martorell és immensa: èpica, de costums, realista, fantàstica, militar, eròtica, alegre, sentimental... La podríem enfocar només des d'un d'aquests punts de vista i no esgotaríem la seva riquesa. Ara bé, el nostre propòsit principal ha estat acostar un gran clàssic a les noves generacions, cosa que tota cultura que s'estimi hauria de fer de manera incessant. Els anglesos ho tenen claríssim! Fixeu-vos si ho fan contínuament, que fins i tot han pogut conservar el vocabulari original dels textos del «seu» Shakespeare. Nosaltres, en canvi, per les raons històriques que tots sabem —les quals han interromput l'evolució constant de la nostra llengua i la nostra cultura—, quan volem fer aquest sa exercici d'adaptació dels nostres textos clàssics als nous temps, n'hem d'adequar el llenguatge. Cada generació es troba en aquesta situació, i això també afecta les traduccions. Adequem la forma dels nostres clàssics — el llenguatge, el lèxic, el ritme— per veure el mateix que tothom veu en els seus

Tirant lo Blanc ITNC-Jove Companyia

clàssics: que el fons, l'essència de l'obra, ens és consubstancial i ens arrela a allò que som.

No ens volem permetre que amb les noves generacions es pugui perdre la connexió amb el nostre pou patrimonial, i per això hem treballat amb l'afany de convidar els nostres ciutadans joves a ser més conscients de la tradició cultural d'on vénen i a no desconnectar-se'n «definitivament».

El teatre per si sol només és un acte de comunicació efímer, és pura convenció, i només té sentit amb una clara consciència de les arrels culturals. Quan el teatre treballa i investiga els trets de la societat que representa —la seva forma de ser, el seu llenguatge, el seu sentit de l'humor— és quan té un pes cultural immens i un sentit ple. Conceptes com «teatre nacional» o «patrimoni nacional» estan estretament relacionats amb la nostra idiosincràsia col·lectiva, i aquesta no es pot entendre sense la relectura contínua dels clàssics.

En definitiva, hem buscat que una obra universal com el *Tirant* connecti amb la nostra realitat, sense trair-ne l'esperit i mirant d'oferir tot l'ampli ventall de temàtiques i gèneres que Martorell posa en solfa alegrement. Ens hem basat en els episodis amorosos de la tercera part, la de Constantinoble, i també en el final. Pel que fa al llenguatge, hem intentat no perdre aquella aroma arcaica de les construccions gramaticals originals, però alhora hem tingut clar que el text s'havia de fer entenedor, amb un lèxic —per exemple— que fos al més adequat possible al nostre temps.

El nostre compromís amb la tradició ha de ser constant, si volem descobrir el comportament humà que ens caracteritza com a poble i que, des d'allò local, ens fa universals.

Pere Planella i Roger Cònsul

Tirant lo Blanc ITNC-Jove Companyia

Joanot Martorell

No s'han conservat les dades exactes del seu naixement, però es creu que aquest va tenir lloc a València entre els anys 1405 i 1414. La seva mort es va produir l'any 1465. Els primers documents escrits que parlen de Joanot Martorell ja el descriuen com a cavaller l'any 1433. Va formar part de l'estol d'Alfons IV de Catalunya-Aragó en la batalla naval de Ponça, en la qual va morir el seu pare.

Entre els anys 1438 i 1439 va fer una estada a la cort d'Anglaterra, on va tenir ocasió de conèixer nombrosos cavallers d'arreu del món que probablement li proporcionarien quantiosos materials per escriure la primera part del *Tirant lo Blanc*, alhora que va poder entrar en contacte directe amb la literatura britànica.

És probable que Martorell comencés l'escriptura del *Tirant* l'any 1460, després de viatjar per Itàlia. El desgast econòmic que el cavaller va patir a causa dels diversos contenciosos en què estava involucrat expliquen probablement que l'any 1464 empenyorés el manuscrit de la seva obra mestra a Martí Joan de Gualba a canvi de diners, fet que explicaria les empremtes estilístiques d'aquest autor que s'han trobat en la versió final de la novel·la.

Pere Planella

Cofundador de les companyies Teatre Lliure (1976) i Zitzània Teatre (1982), va ser professor de l'Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual (1970-1972) i, des de 1973 fins el 2013, ha estat professor d'interpretació a l'Institut del Teatre. Els seus mestres han estat Ricard Salvat, Fabià Puigserver, Iago Pericot, William Layton i Coralina Colom.

Ha dirigit una cinquantena d'espectacles teatrals, sobretot amb les companyies del Teatre Lliure, *Hedda Gabler* de Henrik Ibsen, *La cacatua verda* d'Arthur Schnitzler, *La bella Helena* de Peter Hacks i de Zitzània Teatre, entre els quals es poden mencionar *Èric i l'Exèrcit del Fènix* de Víctor Alexandre *Trifulkes de la Katalana Tribu* i *Onze.Nou.CA Torze* (1714), *El maniquí* de Mercè Rodoreda (TNC), *El 30 d'abril* de Joan Oliver (Teatre Lliure). I també ha dirigit molts espectacles per tota la Península Ibèrica, en totes les llengües d'aquesta geografia.

Ha impartit nombrosos tallers a l'Institut del Teatre sobre obres i autors clàssics, especialment de William Shakespeare, i també de Txèkhov, Sartre, Brecht, Rusiñol i altres. Entre els premis que ha rebut destaquen l'Adrià Gual, el Nacional de Direcció, el de la Crítica o el Serra d'Or, entre d'altres.

Tirant lo Blanc ITNC-Jove Companyia

Roger Cònsul

Narrador oral, director d'escena i dramaturg. És llicenciat en Història de l'art per la Universitat de Barcelona i màster en estudis teatrals a la UAB i l'Institut del Teatre. A més, va ser alumne de l'École internationale Jaques Lecoq i de l'escola de Philippe Gaulier, a París. Altres mestres que ha tingut són Ricard Salvat, Marcello Magni, Eugenio Barba, Katherine Hunter, Lyndsay Kemp i Coralina Colom.

Des del 2007 es dedica professionalment a la narració oral i a la docència i direcció teatrals, i també col·labora amb Zitzània Teatre, al costat de Pere Planella. Ha publicat els estudis introductoris i les propostes de treball de *Romeu i Julieta* de W. Shakespeare en la versió de Miquel Desclot; i *Relats de mitologia (Herois i déus)*, de Maria Àngels Anglada, sempre a Edicions Proa. Ha estat col·laborador de la revista *Hamlet* i encara ho és d'*Estudis Escènics*. Des de fa 5 anys organitza i promou el teatre a la geografia pirinenca, estrenant, per exemple *Els miracles de Santa Maria d'Àneu*, de Pep Coll. www.rogerconsul.wordpress.com

Tirant lo Blanc ITNC-Jove Companyia

El *Tirant lo Blanc*, qualificat per Cervantes com «el mejor libro del mundo», és la millor novel·la catalana de tots els temps i significa un pas important en la narrativa d'Occident. Fou començada per Joanot Martorell el 1460, i la tenia molt avançada en morir el 1468; aleshores passà a mans de Martí Joan de Galba, que intervingué en els darrers capítols i la féu imprimir a València el 1490.

Joanot Martorell, l'autor principal del *Tirant lo Blanc*, nasqué a Gandia, vers l'any 1414, en una família pertanyent a la mitjana noblesa, i el 1433 ja era cavaller («mossèn»). [...] Els anys 1438 i 1439 els passà Martorell a la cort anglesa. [...] De tornada a València, Joanot Martorell intervingué en d'altres conflictes cavallerescos, fou desafiat per Felip Boyl, que era un autèntic cavaller errant que havia lluitat a diversos punts d'Europa i, amb motiu del pagament d'unes possessions, tingué greus desavinences amb Don Gonçalbo d'Híxar, comanador de Montalbà, amb qui sostingué una agra correspondència cavalleresca i a qui també desafià a mort. Per aquell temps (1450) és possible que fes un altre viatge a Anglaterra. Se sap que estigué a Portugal i a la cort napolitana d'Alfons el Magnànim i que morí el 1468. [...]

Recordem l'essència del judici de Cervantes sobre el *Tirant lo Blanc*: «Es éste el mejor libro del mundo: aquí comen los caballeros, y duermen y mueren en sus camas, y hacen testamento antes de su muerte, con otras cosas de que todos los demás libros deste género carecen». Cervantes s'ha adonat que Joanot Martorell humanitzà la literatura cavalleresca que, des dels seus inicis, convertia els seus protagonistes en paradigmes de virtuts morals i de vigor físic, els feia viure en tensió constant i morir heroicament.

Tirant és, simplement, un home fort i valent, però que molts cops rep greus ferides, que necessita molt sovint l'ajut dels metges i a qui són imposades llargues convalescències; i finalment, quan ha aconseguit el seu triomf militar i amorós i no hi ha res que li pugui impedir l'heretatge de l'imperi de Constantinoble, mor «al llit» d'una pulmonia corrent contra ben vulgarment, i abans de morir redacta el seu testament. Més enllà d'aquesta normalitat hi ha alguna cosa que també endevina i admira Cervantes: la ironia i l'humorisme. Martorell escriu molt seriosament, amb perfecta consciència del que està fent i, com a cavaller que era, creu en la dignitat de la cavalleria i en uns principis que al seu temps ja s'estan esfondrant; però això no el priva d'acusar de tant en tant detalls grotescos o divertits, de ridiculitzar d'un cop ràpid o de construir diàlegs amb desimbolt enginy. Tirant és un enamorat lleial i fidel i Carmesina una enamorada apassionada i ferma, i molt sovint ambdós expressen llurs sentiments en un llenguatge engolat i retòric, amb citacions sàvies i metàfores intel·lectuals, la qual cosa potser no és tan lluny de la realitat del segle xv com ens podríem imaginar. Però per sota d'aquest engolament hom troba una desbordada passió juvenil —advertim com, en començar els amors, Carmesina només té catorze anys— i la pugna entre Tirant, que, ajudat per Plaerdemavida, cerca la possessió completa, i la princesa, que tem un deshonor ostensible, i tot plegat mena a una ben matisada sensualitat que Martorell,

Tirant lo Blanc ITNC-Jove Companyia

com a cavaller professional, de vegades expressa amb metàfores militars, com hom devia parlar d'amors a les tendes de campanya.

Una altra de les moltes peculiaritats del *Tirant lo Blanc*, comuna també al *Curial e Güelfa*, és l'esquivament d'allò que és inversemblant i meravellós, tan general als llibres d'aventures cavalleresques, i només cal recordar l'*Amadís de Gaula* i d'altres novel·les de cavalleries castellanes. La casualitat no opera damunt la trama del *Tirant*, on en realitat no existeixen la intriga ni la suspensió exagerada i on tan sols hi ha dos episodis que aparentment trenquen la normalitat: la visita del rei Artús i la fada Morgana a la cort de Constantinoble, que sembla una ficció de caire dramàtic, i l'aventura del cavaller Espèrcius i el drac, sens dubte imputable a Galba. L'exageració de la realitat, sobretot en les escenes tràgiques, respon a l'espectacular sensibilitat de l'època. Tot i que sens dubte són deguts a Galba, els planys de Carmesina sobre el cadàver de Tirant constitueixen un episodi d'un dramatisme extraordinari, truculent i esquinçador; i entre tants parlaments retòrics, de vegades fins i tot en prosa rimada, impressiona el lector que la princesa es deixi caure damunt el cos embalsamat de Tirant i el besí amb tant d'ímpetu que se li trenqui el nas i se li omplin els ulls i la cara de sang, que besí la boca freda del cadàver, li obri els ulls per besar-los i es barregin la sang i les llàgrimes. [...]

Com també s'esdevé al *Curial*, molts dels personatges que apareixen al *Tirant* duen noms iguals o semblants als de persones reals de l'època, en la qual cosa fins i tot hi ha de vegades intenció política (els «dolents» cristians que hi ha a Orient duen noms i títols dels nobles napolitans i sicilians que entre els anys 1459 i 1462 foren partidaris dels Anjou; els «bons» duen els noms i els títols dels qui foren fidels a Ferran, el fill del Magnànim). A la figura de Tirant intervenen trets, característiques i actituds d'alguns personatges històrics: en alguns aspectes és una modernització de Roger de Flor, i té notes que semblen preses de la personalitat de Joan Hunyadi, «le chevalier Blanc», el pare de Matias Corbí, de les del borgonyó Geoffroy de Thoisy i del castellà Pedro Vázquez de Saavedra. No es tracta, doncs, d'un «model viu» únic, ni de la transfiguració literària d'un cavaller històric, ans de la veracitat de l'heroi creat per Joanot Martorell.

Martí de Riquer, *Literatura catalana medieval*

Tirant lo Blanc ITNC-Jove Companyia

La marxa de la nostra cultura moderna no és una fluència contínua i ordenada, que recolza en un passat, crea un present i prepara un futur, sinó que, sens dubte per una sèrie de raons històriques, actua sempre d'una manera vacil·lant i desconcertada que li fa oblidar o descobrir autèntics Mediterranis. Fins la gent més especialitzada acostuma a bascular d'un optimisme exultant i provincià a un pessimisme negre i reticent, tan provincià com l'altre. I, així, mentre els senyors de passaport francès o britànic disposen d'una borsa ben establitzada de valors, només rectificada a cada nova generació en qüestions de matís o en possibilitats de profunditat, nosaltres hem de refer constantment el patrimoni. No cal dir que aquesta inestabilitat provoca absentismes gairebé dramàtics i que, d'altra banda, repercuteix desfavorablement sobre l'exportació. ¿Amb quins mitjans, els tractadistes internacionals tipus Auerbach, poso per cas, es faran amb el feix necessari de coneixements per a incorporar la nostra literatura narrativa dins els processos generals? I, amb tot, la medieval és una de les més importants de l'època. El *Blanquerna*, per exemple, és la primera novel·la que, tot rectificant i ampliant els supòsits tècnics i argumentals coetanis, de Chrétien de Troyes o Béroul a qualsevol de les fabuloses derivacions arturianes, substitueix el protagonista cavalleresc habitual per un de burgès, l'exposa al pas inexorable del temps i el fa realitzar-se, no en un paisatge de castells i selves voluminoses, sinó en un altre de grans ciutats. La *Disputació de l'Ase*, l'*Espill* o el *Curial*, tan distints en els planteigs narratius, són tres de les grans produccions dels temps tardorals de l'Edat mitjana. I el *Tirant*, tan complexa com incisiva, obrí un enorme compàs de possibilitats que, a través de Cervantes, havia de fecundar tota la moderna novel·la europea.

Joaquim Molas, Pròleg de *Lletra de batalla per Tirant lo Blanc* de M. Vargas Llosa

Tirant lo Blanc ITNC-Jove Companyia

Una de las obras extraordinarias que he leído en mi vida es *Tirant lo Blanc*. También (y con cuánta más utilidad) fue una sacudida para Cervantes: basta mirar el capítulo del escrutinio de los libros de don Quijote. *Tirant* había dejado una huella, un recuerdo vehemente y fructífero en la imaginación de nuestro máximo novelista.

Y ahora cogemos entre las manos este libro escrito por el caballero valenciano Joanot Martorell a mediados del siglo xv, y comprenderemos: es precisamente el latigazo que podía excitar la imaginación de Cervantes. *Tirant* no era aún la novela moderna, pero había en él muchos elementos, más aún, elementos esenciales, de lo que había de ser la novela moderna. Curiosamente, Martorell va hacia el camino de la novela del mundo nuevo, sin llegar a la meta, trabajando sobre el mismo material sobre el que Cervantes había de alzarse a total novedad y universalidad. [...]

Al lado del ideal, del ascetismo, de la fe y el entusiasmo, vemos elevarse a norma preferente de vida, en los últimos siglos de la Edad Media, el espíritu burgués, el gusto por los placeres, la ironía y el escepticismo. Dos opuestas concepciones de la vida, eternas las dos, presentes siempre las dos, aun en la misma Edad Media; la segunda, por basada en la misma condición humana; la primera porque en la historia de la Humanidad renace, una vez y otra, con nombres distintos, en forma de enormes movimientos de confianza o de ilusión colectiva, que unas veces se extinguen en pocos años y otras duran edades. Pero hay momentos en los que la Humanidad parece movida por los ideales colectivos; otros en que se diría que al hombre sólo le acucia lo contingente y particular. En el siglo xv (aunque sus consecuencias más palpables se den en el xvi y el xvii) había triunfado, estaba terminando de triunfar la fragmentación sobre la gran fe que da un sentido unitario a la cultura europea de la Edad Media. [...]

De esos dos mundos en conflicto, espíritu unitario caballeresco frente a fragmentarismo positivo (o si se quiere fe entusiasta frente a humor escéptico), Martorell pertenece ya al segundo. [...] Lo que ocurre es que Martorell, burlón, sensual, minucioso, logicista, científico, si bien representa de lleno el fragmentado espíritu burgués, admite aún las formas exteriores de la fe unitaria caballeresca. Cómo en su obra se amalgaman estos dos mundos, cómo pueden convivir en un mismo molde estético, no es menudo problema, y para deslindarlo —no para resolverlo— escribo ahora estas páginas, que quieren mostrar cuanto en Martorell pertenecía al espíritu nuevo. Pero las historias de la literatura, sin una pausa ante el problema, sin casi ni darse cuenta de que existe, colocan a *Tirant* entre las novelas de caballerías. Es... otra cosa: habría que inventar la palabra.

Dámaso Alonso, *Primavera temprana de la literatura europea*

«Es éste el mejor libro del mundo», va escriure Cervantes de *Tirant lo Blanc*, i la sentència sembla una broma, ara. Però resulta ésser cert que es tracta d'una de les novel·les més ambicioses i, del punt de vista de la construcció, potser la més actual de totes les clàssiques. No ho sap ningú perquè molt pocs la van llegir i perquè ara ja ningú no la llegeix, tret d'alguns professors, els treballs d'anàlisi històrica, vivisecció estilística i sondeig de fonts dels quals solen contribuir involuntàriament a accentuar la condició funeral d'aquest llibre sense lectors, ja que només s'autopsia i embalsama els morts. Aquests assaigs erudits, i a vegades admirables per la seva rigor i informació, com el pròleg de Martí de Riquer a l'edició de 1947, no demostren mai l'essencial: la vitalitat d'aquest cadàver. Passa que la vida d'un llibre —la vigència de les seves tècniques, l'eficàcia de la seva fantasia, el seu poder de persuasió que no ha disminuït amb els segles— no es pot descriure: es descobreix per contaminació quan es troben el llibre i el lector. Què ha impedit fins ara que *Tirant lo Blanc* i els lectors es trobin? Aquest drama no s'explica només pel drama de la llengua en què la novel·la va ser escrita (les llengües en què es van narrar les històries originals del Cid, de Beowulf, de Roland o de Peredur són menys desxifrables per al lector comú dels nostres dies i tot i amb això aquests herois estan més vius que no Tirant), sinó, sobretot, pel drama d'un gènere: les novel·les de cavalleria. Un tòpic ensenya que Cervantes les va matar. La solitària mà d'un manc va poder perpetrar un genocidi tan nombrós? Les havia condemnades l'Església i, perseguides per la Inquisició, molts escriptors les van vituperar i finalment la societat les va oblidar: quin temor va inspirar aquesta conjura? He llegit només uns quants llibres de cavalleria (on llegir aquests centenars de títols catalogats per Pascual de Gayangos i Henry Thomas?) i penso que va ésser la por del món oficial a la imaginació, que és l'enemiga natural del dogma i l'origen de tota rebel·lió. En un moment d'apogeu de la cultura escolàstica, de tancada ortodòxia, la fantasia dels autors de cavalleria degué resultar insubmissa, subversiva la seva visió lliure i sense capçanes de la realitat, agosarats els seus deliris, inquietants les seves criatures fantàstiques, els seus apetits diabòlics. En la matança de les novel·les de cavalleria va caure Tirant i per la inèrcia del costum i el pes de la tradició encara no ha estat ressuscitat, vestit amb la seva armadura blanca, muntat en el seu cavall i llançat a la caça del lector, desgreujat. Però més important que esbrinar la raó de l'oblit en què ha viscut aquesta novel·la és d'arrabassar-la a les catacumbes acadèmiques i sotmetre-la a la prova definitiva del carrer. ¿S'esmicolarà en sortir a la llum, com aquests fòssils que els museus conserven amb substàncies químiques? No, perquè aquest llibre no és una curiositat arqueològica sinó una ficció moderna.

Mario Vargas Llosa, *Lletra de batalla per Tirant lo Blanc*. Traducció: Ramon Barnils

Tirant lo Blanc ITNC-Jove Companyia

Crec realment que el llibre de Joanot Martorell i de Joan de Galba és una mina d'or gairebé inesgotable per treure'n versions i més versions d'una història alhora èpica i quotidiana, alhora tràgica i festiva, un pou sense fons en el qual veiem córrer l'aigua dels segles en un dels instants més brillants, més densos, més plens de totes les alegries i de tots els plaers que una nova interpretació del món anuncia. [...]

Penso que va ser en Joan Sales el primer que va treure una obra de teatre de la mina d'or. Joan Sales va entrar en el meravellós edifici literari ben decidit a endur-se'n aquells elements que li fornirien una comèdia vodevilesca però gentil alhora, plena d'un erotisme feliç i sense màcula de pecat ni de remordiment. El títol que Sales va posar a la seva obra teatral t'avisava de les seves intencions: *Tirant lo Blanc a Grècia o qui mana a can Ribot*. L'eficàcia de l'atrevida elecció no es va fer esperar i l'èxit va ser rotund encara que no curt, com s'estilava en aquell temps en què l'ADB posava en escena obres d'autors catalans sobretot, acompanyades d'alguns clàssics. Recordo el muntatge d'una claror gairebé enlluernadora i especialment dues actrius que formaven part del que se'n deia teatre vocacional, avui definitivament i desgraciadament desaparegut; em refereixo a Maria Rosa Fàbregas en el paper de Carmesina i a Núria Picas en el de Plaerdemavida. [...]

He de confessar que la meva primera incursió pels viarans de les aventures mediterrànies del nostre heroi va tenir un origen netament pedagògic. Amb aquell instint tan útil d'instruir delectant, vaig convertir el voluminós llibre en una petita obra teatral per tal que la representessin per celebrar el fi de curs els nois i les noies del col·legi Isabel de Villena. Era tan clara la intenció pedagògica, que en la versió no hi faltava cap dels elements que a mi em semblaven essencials. [...] Fins i tot, perquè no se m'enfadessin els pedagogs dolços, per tancar l'obra fèiem reparèixer els personatges per tranquil·litzar amb la seva presència l'esperit de les criatures, que havien vist la fi d'aquells éssers tan amables en plena joventut.

L'obreta, modesta, ha fet el seu recorregut, i el que m'agrada més és que s'ha fet i en abundància per terres de València. També en temps de l'Escola Adrià Gual se'n va fer una versió dirigida per en Jus Segarra per a les sessions de teatre de «Cavall Fort».

Molt de temps després, una nova proposta per a convertir en obra teatral la novel·la medieval-renaixentista em va arribar a través dels organitzadors del Congrés d'Història de València l'any 1972. [...] Temps després, sota els auspicis de la Caixa de Pensions, se'n va fer una nova versió que va recórrer tot Catalunya i va acabar el seu periple al Grec. Va ocupar-se del muntatge escènic en Josep Anton Codina i va fer els decorats en Lluís Utrilla i el vestuari en Joan Martí. [...]

No puc oblidar, en parlar de la presència del Tirant en el món infantil, el muntatge escènic que en Josep Anton Codina va fer amb el ple dels alumnes de les escoles Laietània. El resultat, a nivell infantil, recordava les grans produccions de Cecil B. de Mille. Cada curs s'havia fet càrrec d'una de les fraccions del muntatge. Hi havia una classe de frares, una classe de cavallers cristians, una classe de guerrers moros. No hi

Tirant lo Blanc ITNC-Jove Companyia

faltava, és clar, tota una aula sencera de dames de la cort. Veure moure's tota aquella gran parada de personatges a l'escenari del Palau de la Música va ser una de les coses més divertides que havia vist mai.

Seria un error oblidar-se d'un altre vessant escenogràfic que no podia deixar en oblit l'atractiva epopeia de Tirant lo Blanc. Em refereixo al Teatre de Titelles. Que jo recordi es va fer una versió de la història que va dirigir i realitzar La Claca. Desitjaria que els titelles que representaven els personatges existissin encara perquè eren boniquíssims. Naturalment cal esmentar, per la qualitat i l'èxit obtingut, la representació a càrrec del Teatre dels Somnis (secció infantil del teatre de la Diputació de València) que sota la direcció de Manuel Cubedo, el grup Duende i el grup Enteulat es va realitzar per a alegria dels abundants espectadors, i que per aquests atzars absurd de les comunicacions teatrals no hem pogut veure a Barcelona.

Història del virtuós cavaller Tirant lo Blanc és el fruit apassionat i alhora meticulós i també, m'atreviria a dir, realista de la dramaturgia de Josep Maria Benet i Jornet. La primera impressió que t'enduu amb la lectura de les més de cent pàgines de la versió és que l'home de teatre que és l'autor no es deixarà ni la duresa efectiva de les batalles, ni la pintoresca eficàcia del vocabulari, ni la múltiple presència de l'amor en tots els seus vessants: de plaer, de dolor, de gelosia, de voluptuositat i, fins i tot, de crueltat. [...] És molt possible que la lectura inciti a buscar el llibre que va veure la primera edició el 1490. I és molt possible que d'aquests nous lectors en sorgeixin noves versions del *Tirant*, perquè de la lectura d'un autèntic clàssic neixen sempre noves visions de la història. Aquest és el seu secret, aquesta és la mina d'or.

Maria Aurèlia Capmany, «Tirant lo Blanc o la mina d'or», pròleg a *Història del virtuós cavaller Tirant lo Blanc* de Josep M. Benet i Jornet

Tirant lo Blanc ITNC-Jove Companyia

Activitats entorn de *Tirant lo Blanc*

Òpera bufa

***En Tirant lo Blanc a Grècia* de Joan Sales i Joan Altisent**

10 de març de 2015, 20 h

Sala Tallers

27 de març de 2015

Festival de Pasqua de Cervera – Paranimf de la Universitat

El gran clàssic de la novel·la catalana va ser una mina d'or per al teatre català que un cop acabada la dictadura volia participar en la construcció d'un públic jove compromès ciutadanament i connectat amb les seves arrels. Grans noms com Maria Aurèlia Capmany, Joan Baixas, Josep Anton Codina, Josep Maria Benet i Jornet, o tants d'altres, van adaptar per als escenaris les peripècies del cavaller Tirant, que a pesar del seu erotisme descarnat i el seu humor negre esdevindria un dels principals referents de l'imaginari infantil i juvenil de la cultura catalana.

Encara durant el primer franquisme, l'autor d'*Incerta glòria* va escriure la comèdia *En Tirant lo Blanc a Grècia o Qui mana a can Ribot*. Sobre aquest text de Joan Sales naixeria el llibret d'*En Tirant lo Blanc a Grècia*, una òpera bufa composta per Joan Altisent i estrenada l'any 1958 al Teatre Romea per part de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona, que és un precedent important de les versions del *Tirant* que donaria posteriorment la nostra jove democràcia.

Una producció del Teatre Nacional de Catalunya i l'ESMUC (Escola Superior de Música de Catalunya) amb la col·laboració de la Fundació Victòria de los Àngeles.

Aquesta activitat també s'ha programat en el marc del Festival de Pasqua de Cervera el dia 27 de març de 2015 al Paranimf de la Universitat.

La direcció musical és d'Ofèlia Sala i la direcció dramàtica de Xavier Albertí.

Compta amb el pianista Gregori Ferrer i la inestimable participació dels alumnes de cant de l'ESMUC:

Tirant
Hipòlit
Carmesina
Andrònic Paleòleg, Basileu de Grècia
Plaerdemavida
Viuda
Senescal
Duc de Macedònia

Francesc Ortega
Jorge Abarza
Anabel Pérez
Néstor Pindado
Sílvia Sabater
Virgínia Patterson
Albert Cabero
Robert Garrigós

Tirant lo Blanc ITNC-Jove Companyia

PATROCINADOR

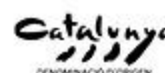
PROTECTORS

BENEFACTORS

COL-LABORADORS

MITJANS COL-LABORADORS

